

PÄHKINÄNIEMEN LUONTOPOLKU

Tervetuloa Pähkinäniemeen !

Pähkinäniemi on Lohjan seudun upeimpia lehtoja. Nimensä se on saanut eri puolella niemeä kasvavista pähkinäpensaista (*Corylus avellana*). Puumaiset pähkinäpensaat antavat koko niemelle oman vehmaan leimansa. Pähkinäniemi on arvokas paitsi runsaan pähkinäpensasesiintymänsä, myös ainutlaatuisen kasvi- ja sienilajistonsa vuoksi. Maaperän kalkkipitoisuus sekä alueelle laskeutunut kalkkipöly takaavat monelle uhanalaiselle ja harvinaiselle lajille - erityisesti sammalille ja sienille - sopivia kasvupaikkoja. Vaateliaammista linnuista varsinkin sirittäjä (*Phylloscopus sibilatrix*), mustapääkerttu (*Sylvia atricapilla*), kultarinta (*Hippolais icterina*), lehtokerttu (*Sylvia borin*) ja satakieli (*Luscinia luscinia*) viihtyvät Pähkinäniemessä. Mainittavan arvoinen on myös lehdon kotilolajisto.

Pähkinäniemi on ollut kauan suosittu ulkoilu- ja virkistysalue. Niemellä järjestettiin tansseja ja kesäjuhlia kymmenien vuosien ajan. Vähitellen kesäjuhlaperinne alkoi hiipua, ja lakkasi viimein kokonaan 1970-luvun lopulla. Samalla alueen kaksi puista tanssilavaa lahosivat. Pähkinäniemi oli kuitenkin edelleen suosittu ulkoilu- ja retkikohde. Kesäisin vehmas luonto, uimaranta ja tiheä polkuverkosto houkuttelivat kävelijöitä.

Keväällä 1995 Lohjan kaupunki osti Pähkinäniemen. Kaupungin ja erilaisten vapaaehtoisten ryhmien yhteistyönä niemen kesäjuhlaperinnettä ryhdyttiin elvyttämään ja tanssilava kunnostettiin. Tanssilavaa voidaan vuokrata eri tapahtumiin Lohjan kaupunkisuunnittelukeskuksesta.

Pähkinäniemeen voit tutustua myös luontopolun avulla. Pähkinäniemen luontoa esittelevät tekstit, kuvat ja kartta ovat luettavissa Lohjan kaupungin ympäristönsuojelutoimiston internet-sivuilla, josta ne voi myös tulostaa omaan käyttöönsä. Luontopolun varrella on yhteensä 16 rastia. Jokainen rasti on merkitty maastoon puupaalulla, johon on kiinnitetty rastin numero. Reitti on noin 1,2 km pitkä ja sen kiertäminen kestää 1-1,5 tuntia. Polun varren puita on myös merkitty valkoisilla täplillä ja joitakin risteyskohtia on myös merkitty

Pähkinäniemen luontopolku on Lohjan kaupungin ympäristönsuojelutoimiston teettämä. Sen avaaminen saatiin toteutettua EU-Interreg IIIA Lohjan ympäristökasvatus osahankkeen rahoituksella. Polkureitin ja rastiensa suunnittelun on tehnyt FK Soili Vuorinen vuonna 1995. Ennen polun valmistumista keväällä 2004 rastiensa tekstit päivitti FM Tanja Ruusuvaara. Lintutiedot tarkasti ja päivitti Jan Södersved.

ANTOISIA LUONTOELÄMYKSIÄ !

Rastiluettelo

1. Ihmisen jälkiä kasvustossa	...s.3
2. Lehto - vaateliasta vehmautta	...s.4
3. Haapa on monen uhanalaisen eliön kasvu- tai elinpaikka	...s.5
4. Kevään airuet: kiurunkannukset ja käenrieskat & Komea mustakonnanmarja on myrkyllinen lehtokasvi	...s.6
5. Suomukka, kevään kummajainen & Kotkansiipi ja muita saniaisia	...s.7
6. Ranta on veden ja kuivan maan kohtaamispaikka	...s.8
7. Lehtojen tavallisimmat pensaat	...s.9
8. Metsälehmus - heikosti lisääntyvä jalopuu	...s.10
9. Lohjanjärvi	...s.11
10. Rentukat ovat keväisen maiseman pikku aurinkoja & Järviruoko eli ryti - lapsuutemme puhalluspilli	...s.12
11. Kevään huomaamattomat: kevätpiippo ja sormisara	...s.13
12. Vuokot - keväisen maiseman värittäjät & Pesäjuuri, vaatimaton loiskämmekkä	...s.14
13. Kalkki on Pähkinäniemen vaateliaan sienilajiston salaisuus	...s.15
14. Kallioperä ja muutamia kalliokasveja	...s.16
15. Satakieli ja lehtokotilo sekä muita Pähkinäniemen eläimiä	...s.17
16. Pähkinäpensas on kevään ensimmäisiä kukkijoita	...s.18

PÄHKINÄNIEMEN SEKÄ VIRKKALAN- JA TUUSANLAHDEN LINNUT ...s.19

PÄHKINÄNIEMEN LUONTOPOLUN VARRELLA JA YMPÄRISTÖSSÄ TAVATTAVIA KASVEJA ...s.23

RASTI 1. IHMISEN JÄLKIÄ KASVISTOSSA

Ihminen on kauan monipuolistanut Suomen kasvistoa. Yli 900 alkuperäisen putkilokasvilajin lisäksi kasvistoomme on tullut satoja lajeja, jotka ovat vakiintuneet lajistoomme. Osa niistä on tuotu tarkoituksella, osa on kulkeutunut tänne. Metsiä on raivattu ja soita kuivattu viljelymaiksi. Moni paikka on rakennettu asumukseksi ja teiksi. Näin kasvit ovat saaneet uusia ihmisen luomia ja ylläpitämiä kasvupaikkoja, ns. kulttuurikasvupaikkoja. Kulttuurikasveja ovat mm. laidunketojen ja -ahojen lajit, rikkakasvit, kartanokasvit, sodanaikaisen huoltoliikenteen mukana tulleet sotatulokkaat, tien- ja radanvarsikasvit, myllykasvit, rohdoskasvit sekä kulutus-, kaski- ja hakkuualueiden kasvit.

Kulttuurikasvupaikkojen lajisto on riippuvainen ympäröivästä kasvipeitteestä ja ihmistoiminnasta. Mikäli ympäröivän kasvupaikan olot ovat suotuisat, kasvit leviävät helposti alkuperäiseen luontoon. Levinneet kasvit voivat olla peräisin esimerkiksi läheisiltä viljelyksiltä tai puutarhoista. Monet levinneistä kasveista elävät elinvoimaisina alkuperäisten kasvilajien joukossa - toisinaan on mahdotonta selvittää kasvilajin alkuperää.

Myös Pähkinäniemen kasvistossa näkyy ihmisen jäljet. Alueelle on istutettu saarnia (*Fraxinus excelsior*), muutama vuorijalava (*Ulmus glabra*), hevoscastanja (*Aesculus hippocastanum*), lumimarja (*Symphoricarpos albus*) ja useita koristekasveja. Erityisen huomion ansaitsee kuitenkin puistolehmuskuja (*Tilia x vulgaris*), joka reunustaa Pähkinäniemeen tulevaa tietä.

Rastikohteessa, vanhalla pihamaalla, voit nähdä paitsi komean saarnen myös vanhojen pihojen suosikkikasveja kuten virpiangervon (*Spiraea chamaedryfolia*), vuorenkilpiä (*Bergenia crassifolia*), vuorikaunokkeja (*Centaurea montana*), varjoliljoja (*Lilium martagon*), tuhatkaunoja (*Bellis perennis*) ja helmililjoja (*Muscari botryoides*).

Rastilta 1 kulje tietä pitkin kohti pysäköintialuetta ja polku lähtee n. 30 metrin päästä oikealle rinteä alas.

RASTI 2. LEHTO - VAATELIASTA VEHEMAUTTA

Lehto on havumetsävyöhykkeen kasvillisuustyyppi, jolle on ominaista ravinteista maaperää vaativa kasvillisuus. Lehtojen kenttäkerroksessa on paljon heiniä ja ruohoja, mutta vähän varpuja. Pohjakerros puuttuu lähes täysin, lukuun ottamatta maakivillä ja kannoilla sekä puiden tyvillä kasvavia sammalia. Lehdoissa muodostuu maan vilkkaan bakteeritoiminnan ja muun hajottajaeliöstön hajotustoiminnan tuloksena runsasravinteista, pintaosiltaan rakeista lehtomultaa.

Lehtojen kasvillisuus määräytyy kasvupaikan kosteuden ja ravinteisuuden, kulttuurivaikutuksen sekä valon määrän mukaan. Myös topografia on tärkeä. Yleensä puhutaan kallionalus-, rinne-, puronvarsi- ja rantalehdoista. Tavallisimmin lehtokasvillisuus jaetaan kuitenkin kolmeen pääryhmään: kuivat, tuoreet ja kosteat lehdot.

Maamme pinta-alasta vain noin 1 % on lehtoja. Eniten niitä on lounaisrannikolla sekä tietyillä, ympäristöään selvästi suotuisimmilla alueilla, ns. lehtokeskuksissa eri puolella Suomea. Lohjanjärven ympäristö on tunnettu rehevistä lehdoistaan, joissa kasvaa runsaasti harvinaisia ja vaateliaita lehtokasveja. Lohjan seudun erikoisuus on punavalkku-kämmekkä (*Cephalanthera rubra*), jota tavataan maassamme vain Lohjanjärven ympäristössä.

Valtaosa parhaista lehdoistamme on hävinnyt; ne on raivattu viljaviksi pelloiksi, rakennettu tai muutoin hyödynnetty. Lehtoja on enää jäljellä vain kivisillä ja jyrkillä rinteillä, puronvarsilla ja muilla kosteilla tai vaikeapääsyisillä paikoilla. Näilläkin paikoilla lehtoja on yleensä käytetty laitumina. Laidunnus kuitenkin piti kuusen poissa lehdoista, joten nykyään metsälaidunnuksen lakattua lehtojamme uhkaa kuusettuminen. Lehtojen vähenemisen vuoksi monet lehdoissa tavattavat kasvi- ja eläinlajit ovat uhanalaisia. Lehdoissa elääkin 26 % kaikista uhanalaisista eliöistä. Erityisen paljon uhanalaisia lehtolajeja on sienissä, joissa 40 % uhanalaisista lajeista esiintyy lehdoissa.

Pähkinäniemen lehtoalue harvinaisine ja uhanalaisine lajeineen on ainutlaatuinen lehtokokonaisuus

RASTI 3. HAAPA ON MONEN UHANALAISEN ELIÖN KASVU- TAI ELINPAIKKA

Haapa (*Populus tremula*) on useimmille kauniista ruskaväriytyksestään tuttu metsäpuu. Se on sukulaistensa pajujen tapaan kaksikotinen kasvi. Toisin kuin pajut, haapa on tuulipölytteinen. Haavan kotahedelmässä muodostuu runsaasti lenninhaivenellisiä siemeniä. Runsaasta siementuotannosta huolimatta haapa lisääntyy lähes pelkästään juurivesoistaan.

Haavan lehvästön havina aiheutuu pitkistä, sivulta litteistä lehtiruodeista, jotka heikkokin tuulenvire saa helposti liikkumaan.

Haavan lyhyempiruotuisissa lehdistä on lehtilavan tyvellä mesikuoppia, jotka houkuttelevat muurahaisia puhdistamaan haapaa tuhohyönteisistä.

Haapa on tärkeä puu ekosysteemissä. Se lannoittaa maan kalkkipitoisella lehtikarikkeella sekä tarjoaa runsaasti kasvu- ja elinpaikkoja monelle uhanalaiselle ja harvinaiselle kasvi- ja eläinlajille. Haavalla elävistä uhanalaisista kasveista mainittakoon haavanhyytelöjäkälä (*Collema subnigrescens*), haavankarstajäkälä (*Pannaria confusa*) ja haavanpötkelökääpä (*Piptoporus pseudobetulinus*). Linnuista mainittavia ovat kolopesijät ja kovakuoriaisista haapatikka (*Aradus truncatus*), haapasepikkä (*Hylocharis cruentatus*), haavanjalosoukko (*Agrilus ater*), haavanlahokärsäkäs (*Cossonus parallelepipedus*) ja haavanpikkutylppö (*Acritus minutus*).

Pähkinäniemessä kasvaa todella järeitä haapoja. Yhdellä haavalla kasvaa uhanalaista haapariippusammalta (*Neckera pennata*). Alueen voimakkaan kalkinpölyn ansiosta haapariippusammal kasvaa myös koivulla (*Betula* sp.) ja lepällä (*Alnus* sp.), joiden kaarna olisi muuten lajille liian hapanta. Luontopolun varrella näet myös osittain lahonneita haavanrunkoja, joissa kasvaa lahottajakääpiä.

Haapa on tulitikkuteollisuudelle tärkeä raaka-aine. Sen puuaineksen lahonkestävyyttä, helppotyöstöisyyttä ja huokoisuutta on hyödynnetty myös paanuissa, venelaitureissa ja saunanlauteissa.

RASTI 4.

KEVÄÄN AIRUET: KIURUNKANNUKSET JA KÄENRIESKAT

Kevään varmoja merkkejä on kiurunkannusten ja käenrieskojen kukinta. Molemmilla lajeilla on kiire kukkia ennen kuin lehtipuiden kasvava lehvästö heikentää niiden valonsaantia.

Suomessa kasvaa kaksi luonnonvaraista kiurunkannuslajia: pystykiurunkannus (*Corydalis solida*) ja harvinaisempi hentokiurunkannus (*C. intermedia*). Kiurunkannus talvehtii mehevän juurimukulansa turvin. Jo varhain keväällä mukulasta työntyy pitsimäisen hento verso, joka kiirehtii melkein heti kukkimaan. Samalla kasvava uusi juuri halkaisee vanhan mukulan ja muuttuu itse uudeksi mukulaksi seuraavaa kevättä varten. Kiurunkannuksen punasävyinen kannuksellinen kukka on näyttävä. Pian kukinnan jälkeen siihen kehittyy öljysäiliöllisiä siemeniä, joita muurahaiset kuljettavat uusille kasvupaikoille.

Myös käenrieskojen varhainen kukinta on mahdollista sipulien vararavinnon ansioista. Käenrieskoilla on kirkkaan keltaiset tähtimäiset kukat, jotka erottuvat selvästi heleänvihreiden lehtien lomasta. Suomessa tavataan kahta käenrieskalajia: pikkukäenrieskaa (*Gagea minima*) ja kookkaampaa, leveälehtisempää isokäenrieskaa (*Gagea lutea*). Pikkukäenrieska lienee tullut maahamme peltoviljelyn seuralaisena. Isokäenrieskaa pidetään puolestaan alkuperäisenä rehevien jalopuumetsien, pähkinälehtojen ja rantalehtojen lajina.

Pähkinäniemessä voit keväällä nähdä pystykiurunkannuksen sekä pikku- ja isokäenrieskan kukkivan. Kesällä molemmat lajit häviävät näkyvistä, mutta niiden tilalle tulee uusia lehtolajeja kaunistamaan vehmasta maisemaa.

KOMEA MUSTAKONNANMARJA ON MYRKYLLINEN LEHTOKASVI

Mustakonnanmarja (*Actaea spicata*) on leinikkikasveihin kuuluva lehtokasvi. Se voi multavassa maassa, kuten täällä Pähkinäniemessä, kasvaa jopa yli puolimetriseksi. Kesäkuussa kukkivalla mustakonnanmarjalla on terttukukinnossaan valkeita ja terättömiä kukkia, joissa on lukuisia runsaasti siitepölyä tuottavia heteitä. Runsas siitepöly houkuttelee etenkin kovakuoriaisia pölyttämään kukkia. Kukista kehittyy myöhemmin mustia marjahedelmiä. Marjat, kuten koko kasvikin, ovat myrkyllisiä. Marjoista on joskus valmistettu väriainetta ja juurakosta rohtoja mm. syöpäläisten karkottamiseksi.

Nimensä mustakonnanmarja on saanut mustista marjoistaan sekä sammakkoeläimistä, jotka viihtyvät hyvin sen vaaka-asennossa olevien lehtien suojassa.

Mustakonnanmarja viihtyy hyvin multavissa ja varjoisissa pähkinälehdöissä, kallionaluslehdöissä ja kivisillä lehtorinteillä. Kuusamon ja Peräpohjolan seudulla tavataan mustakonnanmarjan sijaan punamarjaista punakonnanmarjaa (*A. erythrocarpa*).

RASTI 5.SUOMUKKA, KEVÄÄN KUMMAJAINEN

Pähkinäniemen putkilokasveista arvokkain lienee rauhoitettu suomukka (*Lathraea squamaria*). Suomukka on uhanalainen naamakukkaisiin kuuluva kasvi. Suomessa sitä kasvaa vain Ahvenanmaalla ja Lounais-Suomessa. Ahvenanmaalla suomukka on yleinen, mutta Lounais-Suomessa se on harvinaisuus. Suomukka viihtyy kalkkiseutujen lehdossa - erityisesti pähkinälehdossa. Lehtivihreätön suomukka on pähkinäpensaun loinen, mutta se voi loisia myös muilla lehtipuilla. Ravintonsa suomukka ottaa kietomalla imujuurensa isäntäkasvin juurten ympärille.

Suomukka on erikoisen näköinen kasvi. Sen toispuolinen, lähes käpymäinen kukinto on väriltään vaaleanpunainen. Kimalaispölytteiset kukat aukeavat varhain keväällä ja ilmaversot lakastuvat jo keskikesään mennessä. Suomukka saattaa elää maanalaista elämää useita vuosia ja jopa kukkiakin maan alla, kunnes se työntää kukintonsa näkyviin usein paksunkin lehtikarikkeen läpi. Pähkinäniemessä suomukka on poikkeuksellisen säännöllinen. Se putkahtaa maan pinnalle lähes joka vuosi runsaana. Esimerkiksi vuonna 1990 tältä kasvupaikalta laskettiin yhteensä noin 1400 versoa. Myös keväällä 1995 suomukka oli poikkeuksellisen runsas; sitä kasvoi kahdessa eri paikassa yhteensä satoja versoja.

-kysy miten nyt

Älä mene lähemmäs tarkastelemaan suomukkaa - saatat vahingossa tallata sen lähes huomaamattomia kukintoja.

KOTKANSIIPPI JA MUITA SANIAISIA

Pähkinäniemessä kasvaa monenlaisia saniaisia. Näistä ehdottomasti komein on kookas kotkansiipi (*Matteuccia struthiopteris*). Kotkansiiven vihreät, korkeimmillaan jopa puolitoistametriset kasvulehdet ovat tiiviinä kimppuina kehässä. Kehän keskelle jää tilaa erikoisille, kasvulehtiä selvästi lyhyemmille pesäkelehdille, jotka muistuttavat ulkonäöltään sulkaa. Pesäkelehtien ulkopinta on kokonaan itiöpesäkeryhmien peittämä. Syksyllä kasvulehtien kuoltua ja lakouduttua maahan pesäkelehdet kuivettuvat rangoiksi, jotka jäävät lumihankeen töröttämään. Kotkansiipi poikkeaa siten monista muista saniaisistamme, joilla itiöpesäkkeet sijaitsevat kasvulehtien alapinnalla.

Kotkansiiven lisäksi muita kookkaita saniaisia ovat hiirenporras (*Athyrium filix-femina*) ja kivikkoalvejuuri (*Dryopteris filix-mas*). Hiirenportaan yleisilme on pitsimäisen siro, mikä johtuu sen kolme kertaa parilehdykkäisistä lehdistä. Kivikkoalvejuuri muistuttaa taasen kovasti hiirenporrasta. Tarkemmin katsottuna lajit on kuitenkin helppo erottaa toisistaan. Hiirenportaan lehden alla olevat itiöpesäkeryhmät ovat kapeat ja sirppimäiset, kun taas alvejuurella ne ovat pyöreät.

Pähkinäniemessä voit edellisten saniaisten lisäksi nähdä esimerkiksi kallioimarteen (*Polypodium vulgare*), sananjalan (*Pteridium aquilinum*), metsäimarteen (*Gymnocarpium dryopteris*) ja haurasloikon (*Cystopteris fragilis*).

RASTI 6. RANTA ON VEDEN JA KUIVAN MAAN KOHTAAMISPAIKKA

Rannat ovat kuivan maan ja vesistön välisiä alueita. Rantojen valtalajeja ovat ns. luhtalajit, jotka sietävät myös ajoittaisia tulvia. Kauimpana vesirajasta rantakasvien joukossa on paljon kosteiden niittyjen lajeja sekä metsä- ja korpilajeja, kun taas lähempänä vesirajaa on myös vesikasveja. Kasvilajien sijoittumiseen rantavyöhykkeeseen vaikuttavat märkyiden ja tulvanalaisuuden vaihtelut. Myös kasvualustan laatu, rannan jyrkkyys, maantieteellinen sijainti, ravinteisuus, muu kasvillisuus ja tietysti ihmistoiminta vaikuttavat rantojen kasvillisuuteen. Rantatyyppejä voidaan jaotella esimerkiksi seuraavasti: kallio-, hiekka-, sora-, kivi-, lohkare-, lieju- ja suorannat sekä metsäiset ja ihmistoiminnan aikaansaamat rannat.

Lohjanjärven rannoille tyypillisiä ovat tervaleppälehdot ja tervaleppäluhdet, jotka syntyvät vähitellen tervaleppävaltaisten tulvametsien ja soiden kuivuessa. Tavallisesti rannalla nähdään kolme vyöhykettä: lähimpänä vesirajaa tervaleppävaltainen tulvametsä, välissä ns. vaihettumisvyöhyke ja kauimpana vesirajasta lehto - lähinnä kostea hiirenporrasvaltainen saniaislehto tai mesiangervovaltainen suurruoholehto. Näiden lehtojen tyypillisimpiä lajeja ovat nimikkolajien hiirenportaani (*Athyrium filix-femina*) ja mesiangervon (*Filipendula ulmaria*) lisäksi vadelma (*Rubus idaeus*), lehtopalsami (*Impatiens noli-tangere*), nokkonen (*Urtica dioica*), käenkaali (*Oxalis acetosella*), ojakellukka (*Geum rivale*), metsäkurjenpolvi (*Geranium sylvaticum*), sudenmarja (*Paris quadrifolia*) ja vuohenputki (*Aegopodium podagraria*). Tavallisia rantakasveja ovat myös komea kurjenmieikka (*Iris pseudacorus*), rantakukka (*Lythrum salicaria*), ranta-alpi (*Lysimachia vulgaris*), terttualpi (*L. thyrsiflora*), kurjenjalka (*Potentilla palustris*), rantayrtti (*Lycopus europaeus*), luhtavuohennokka (*Scutellaria galericulata*), rantatädyke (*Veronica longifolia*), luhtalemmikki (*Myosotis scorpioides*), punakoiso (*Solanum dulcamara*) ja rohtovirmajuuri (*Valeriana officinalis*).

Rastikohteessa ja rastin ohitse kulkevan tien varrella voit tutustua rantakasvillisuuteen sekä tulvametsän vaihettumiseen lehdoksi. Pähkinäniemen rannat ovat enimmäkseen tervaleppäluhtia ja -lehtoja. Niemen länsireunalla on myös pieni hiekkaranta (rasti 9).

RASTI 7. LEHTOJEN TAVALLISIMMAT PENSAAT

Tavallisimpia pensaita seutumme lehdossa ovat lehtokuusama (*Lonicera xylosteum*), koiranheisi (*Viburnum opulus*), taikinamarja (*Ribes alpinum*), pohjanpunaherukka (*Ribes spicatum*) ja mustaherukka (*Ribes nigrum*). Mustaherukka ja pohjanpunaherukka tunnetaan viljelykasveina, mutta niitä molempia tavataan myös luonnonvaraisina.

Lehtokuusama on helppo tuntea harmahtavista, ohuista ja ontoista oksistaan. Lehtokuusamalla on vaaleat, pareittain sijaitsevat kukat, jotka ovat erikoisesti liuskottuneita kahdeksi huuleksi. Ylähuuli on neliliuskainen, alahuuli yksiliuskainen. Kukista kehittyy kiiltävänpunaisia myrkyllisiä marjoja. Lehtokuusaman kovaa ja sitkeää puuainesta on hyödynnetty heinäharavan piikkeinä sekä naisten hius- ja vaatesoljissa.

Koiranheisi on kaunis pensas läpi vuoden. Sen huiskilokukinnossa on kahdenlaisia kukkia. Isot valkoiset kukat ovat lisääntymiskyvyttömiä houkutuskuukia, kun taas näiden keskellä olevat pienet kellertävät kukat ovat varsinaisia kukkia. Syksyllä ruskainen koiranheisi erottuu maisemasta kauniisti ruskeanpunaisine luumarjoihin ja punertavine lehtineen. Hapahkot, hieman tympeänhajuiset marjat eivät ole myrkyllisiä.

Taikinamarja muistuttaa melkoisesti punaherukkaa. Sen lehdet ovat selvästi pienempiä, kapealiuskaisempia ja kiiltävämpiä kuin punaherukalla. Lisäksi taikinamarja on kaksikotinen kasvi; sen hede- ja emikukat ovat eri yksilöissä. Taikinamarjan punaiset, lähes mauttomat marjat ovat kasvin nimen mukaisesti taikinamaisia. Pensaalla kovaa puuainesta on käytetty kangaspuiden pirttoihin sekä haravanpiikkeihin.

Rastikohteessa ja edessä aukeavan polun vierustoilla on runsaasti lehtopensaita. Kokeile, kykenetkö tunnistamaan ne.

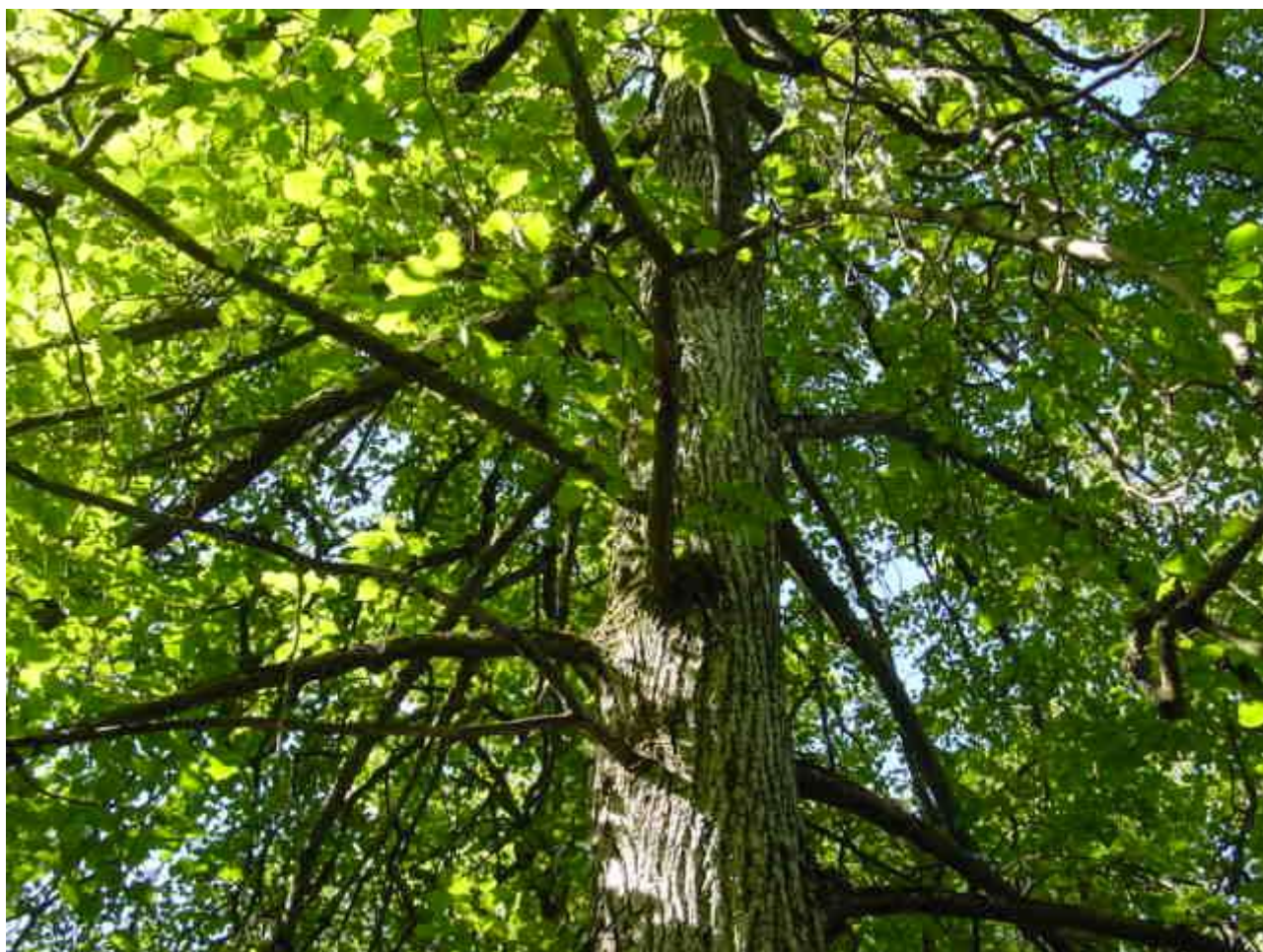

RASTI 8. METSÄLEHMUS - HEIKOSTI LISÄÄNTYVÄ JALOPUU

Metsälehmus (*Tilia cordata*), joka tunnetaan myös nimellä niinipuu, on vaateliaimpia lehtipuitamme. Se on harvinaistunut selvästi. Lehmusta tavataan nykyisin lähinnä pensasmaisina yksilöinä kallioseinämien juurilla. Kookkaita lehmuksia, puhumattakaan lehmusmetsiköitä, ei juurikaan ole. Harvinaistuminen johtuu ilmaston huononemisesta ja etenkin ihmisen toiminnan seurauksista. Lehmuksen kuoresta saatavaa niintä kun käytettiin jo esihistoriallisella ajalla köysiin ja kalaverkkoihin. Kun täysikasvuiset puut kaadettiin hyötykäyttöön, uudistui lehmus vain kantovesoista. Niiden käytön loputtua vesat kasvoivat puuryhmiksi. Nämä vanhat puut eivät enää kykene tuottamaan itämiskykyisiä siemeniä heikentyneen perimänsä vuoksi.

Metsälehmus on vaahteran tapaan hyönteispölytteinen puu - toisin kuin muut kookkaat puumme. Kukinta ajoittuu heinä-elokuulle. Pölytetyistä kukista kehittyy pallomaisia siemeniä, joiden leviämistä auttaa lenninsiiveksi muuttuva kukinnon tukilehti.

Kaikki metsälehmuksemme ovat harvinaisuutensa vuoksi suojelemisen arvoisia!

RASTI 9. LOHJANJÄRVI

Lohjanjärvi on eteläisen Suomen suurin järvi. Sen pinta-ala on noin 93 neliökilometriä ja keskisyvyys noin 13 metriä. Lohjanjärven ääriiviat ja syvyysuhteet mukailevat kallioperän halkeamia ja murroksia. Suurin yhtenäinen selkä, Isoselkä, on laajalti yli 30 metriä syvä. Syvin kohta, 58 metriä, sijaitsee Liessaaren länsipuolella. Lohjanjärvessä on paljon saaria. Sen suurimmat saaret ovat Lohjansaari, Jalassaari, Huhtasaari, Pensaari, Ollisaari ja Liessaari.

Lohjanjärvi tarjoaa ympäristölleen monipuoliset virkistys-, lomailu- ja vesiharrastusmahdollisuudet. Lohjanjärven rannoilla on paljon kesäasutusta ja uimarantoja. Myös paperiteollisuus on hyödyntänyt järveä. Lohjanjärveä kuormittavat siten taajamien, maatalouden, haja- ja loma-asutuksen sekä teollisuuden jätevedet. Nykyisen lainsäädännön mukaisesti suurimmilla Lohjanjärven pistekuormittajilla on velvollisuus tarkkailla järven veden laatua.

Vielä 1970-luvun alkupuolella vedenlaatu oli paikoitellen erittäin huono. Tämän jälkeen tilanne alkoi vähitellen parantua. Lohjanjärven suurten selkälakeiden veden laatu onkin 1990 ja 2000-luvuilla pysynyt pääsääntöisesti hyvänä, mutta matalat lahtialueet rehevöityvät edelleen hitaasti

Seisot Lohjanjärven rannalla Pähkinäniemen hiekkaisella uimarannalla. Edessä näkyvä pienempi saari on Lehtisaari, joka on sillan kautta yhteydessä suurempaan Pensaareen. Pensaaren takana on Osuniemi, jossa näkyvät Kirkniemen paperitehtaan piiput. Pähkinäniemen pohjoispuolella näkyy puolestaan Vohloinen sekä sen edustalla olevia pieniä saaria.

RASTI 10.RENTUKAT OVAT KEVÄISEN MAISEMAN PIKKU AURINKOJA

Rentukka (*Caltha palustris*) on yksi kauneimmista kosteikkokasveista. Sen kirkkaan keltaiset, suuret ja runsasheteiset kukat antavat väriä keväiseen, talven jäljiltä vielä ruskeaan maisemaan. Juurakkonsa runsaan vararavinnon turvin rentukka kasvattaa jopa puolimetriset kukintovarret. Kukissa on runsaasti mettä ja siitepölyä, mikä houkuttelee kevätkohmeisia pölyttäjiä aterioimaan. Ristipölytyksen lisäksi rentukan kukka voi pölyttyä omalla siitepölyllään, kun kukkaan kertyneen sadeveden pinnalle jääneet siitepölyhiukkaset uivat emien luoteille. Pölytyksen jälkeen kukista kehittyy tuppilohedelmiä. Hedelmien kypsyttyä koko verso lakastuu, jolloin siemenet jäävät kellumaan ja kulkeutumaan veden mukana uusille kasvupaikoille.

Ulkonäöltään muunteleva rentukka on monien muiden leinikkikasvien tapaan myrkyllinen. Kansan tuntemana rentukka on saanut paljon kutsumanimiä, jotka viittaavat joko lajin kosteaan kasvupaikkaan tai varhaiseen kukintaan. Nimistä mainittakoon sammakon-, lahnan-, lohen-, helluntai-, kylmä- ja vilukukka.

Älä poimi rentukkaa maljakkoon - jätä se kaunistamaan keväistä maisemaa.

JÄRVIRUOKO ELI RYTI - LAPSUUTEMME PUHALLUSPILLI

Järviruoko (*Phragmites australis*) eli ryti on monelle tuttu heinä jo lapsuudesta; sen onttoja korsia kun on käytetty paljon pilleinä. Järviruoko on komeimpia heiniämme. Sen kookkaat, kiiltävän punaruskeat tähkylät muodostavat silkkimäisen ja pörröisen röyhyn. Keväällä järviruokokasvusto on vielä ikävän näköinen. Osa vanhoista korsista törröttää pystyssä ja osa on hajonnut palasiksi ja ajautunut rannoille hajoaviksi pillivalleiksi. Kesän edistyessä uudet korret kasvavat ja niiden nuorena vihreät ja pehmeät lehdet kovettuvat muuttuen samalla sinertäviksi ja viiltäväreunaisiksi. Tarkkaan katsoessa voi lehtilavan keskellä nähdä poikittaisen rivin pieniä kuoppia. Kansa on kutsunut niitä "pirun hampaanjäljiksi", jotka olisivat syntyneet paholaisen tarratessa ruokoon yrittäessään pelastautua hukuttamiselta. Itse asiassa kuopat syntyvät silmuasteella lehden ollessa kokoonkääriytyneenä.

Järviruoko muodostaa vahvan juurakkonsa avulla rannoille ja matalaan veteen laajoja ja tiiviitä kasvustoja - kaislikoita. Järviruoko on kukat avautuvat loppukesällä. Niiden karvatupsuiset siemenet kypsyvät vasta talvella jääden hangelle tuulten kuljeteltaviksi.

Järviruokoa on meillä niitetty karjalle pehkuiksi ja rehun osaksi. Lisäksi sen röyhyä on käytetty patjantäytteenä ja tärkkelyspitoisia juurakoita jauhettu leipäaineeksi.

RASTI 11. KEVÄÄN HUOMAAMATTOMAT: KEVÄTPIIPPO JA SORMISARA

Kevätaika on tunnetusti väriiloiston aikaa luonnossa, kun vuokot, leskenlehdet, kiurunkannukset, rentukat ja monet muut näyttävät kevät kukat kukkivat. Monilta jää huomaamatta samaan aikaan kukkivat kevätpiippo ja sormisara - ne kun eivät väreillään ja kukillaan koreile.

Kevätpiipon (*Luzula pilosa*) lehdet talvehtivat lumen alla vihreinä. Heti lumen sulettua pehmeiden lehtien keskeltä, pitkien valkoisten karvojen joukosta, nousee kukintovarsi. Varren kukintoviuhkossa on yksittäisiä pitkäperäisiä kukkia. Kukat ovat tuulipölytteisiä; niiden kehälehdet ovat surkastuneet ruskeiksi suomiksi. Kukien ristipölytys on varmistettu siten, että ensin rihmamaiset pitkävartaloiset emin luotit vastaanottavat ilmassa leijuvia siitepölyhiukkasia ja vasta myöhemmin saman kukan heteet päästävät oman siitepölyvarastonsa. Tällöin eivät saman kukan emit enää kykene vastaanottamaan siitepölyä. Kukista kehittyy kotia, joissa on muurahaisia houkutteleva öljypitoinen lisäke.

Myös sormisaran (*Carex digitata*) lehtiruusuksheet talvehtivat. Pian lumen sulettua vihreiden punatyvisten ruusuksien keskeltä nousee kukintovarsi, jossa on pieniä emi- eli pullakkotähkiä ja yksi hedetähkiä. Kun pullakoiden pähkylät ovat valmistuneet, kukintoperät pitenevät kaartuen samalla maata kohti. Näin muurahaiset saavat helposti sormisaran ravintosolukolliset pähkylät levitettäväksi uusille kasvupaikoille.

Kevätpiippo kasvaa harjumänniköissä, rehevissä mustikkatyypin kuusikoissa ja lehtomaisissa metsissä. Sormisaraa tavataan puolestaan valoisilla lehtorinteillä, erityisesti harjunrinnelehdöissa.

kuva: alkusyksyinen näkymä rastilta 11

RASTI 12.VUOKOT - KEVÄISEN MAISEMAN VÄRITTÄJÄT

Kevään odotetuimpia hetkiä on vuokkojen kukinta. Olemme Lohjan seudulla tottuneet, että keväinen maisemamme hehkuu vuokoista. Ensin heleänsinisenä sinivuokoista (*Hepatica nobilis*) ja hieman myöhemmin valkoisena valkovuokoista (*Anemone nemorosa*). Joissakin lehdoissa voi nähdä myös valkovuokkoa muistuttavan keltavuokon (*A. ranunculoides*).

Valkovuokko - Uudenmaan maakuntakukka - muodostaa nopeakasvuisen ja haarovan juurakkonsa avulla laajoja kasvustoja. Yhden neliömetrin alalla voi olla jopa tuhat versoa, joista noin joka kymmenes on kukkiva. Valkovuokon versot sisältävät glykosidia, joka muuttuu murskattaessa myrkylliseksi.

Sinivuokon varhaisen kukinnan mahdollistavat jo edellissyksynä kehittyneet kukkasilmut, jotka vain odottavat säiden lämpenemistä. Siksi sinivuokko voi erehtyä kukkimaan joskus lämpiminä syksyinä. Sinivuokon lehdet säilyvät vihreinä ja yhteyttämiskykyisinä talven yli. Vanhat lehdet kuolevat vasta alkukesällä uusien lehtien kehittyessä.

Muurahaiset kuljettavat mielellään sinivuokon öljypitoisia siemeniä ja samalla levittävät lajia uusille kasvupaikoille. Siemenmuodostus on sinivuokolle tärkeää, sillä lajin kehitys siementaimesta kukkivaksi kestää kymmenisen vuotta ja yhden kukkivan sinivuokkotuppaan ikä on 6-8 vuotta.

Sinivuokon kukat muuntelevat melkoisesti. Ne voivat olla väriltään sinisiä, valkoisia, punavioletteja tai purppuranpunaisia ("punavuokkoja"). Joskus voi nähdä jopa kerrottuja sinivuokkoja.

Sinivuokon tieteellinen nimi *Hepatica nobilis* eli "jalo maksaruoho" viittaa lajin muinaiseen käyttöön maksasairauksien hoidossa - sinivuokon lehdet kun muistuttavat maksanlohkoja !

Älä poimi Pähkinäniemen vuokkoja - jätä ne muidenkin ihailtaviksi.

PESÄJUURI, VAATIMATON LOISKÄMMEKKÄ

Pesäjuuri (*Neottia nidus-avis*) on yksi Pähkinäniemen arvokkaimmista putkilokasveista. Se on erikoisen näköinen, vaaleanruskean nahan värinen lehtivihreätön kämmekkä, jonka ruskehtavan kukinnan voi tavata heinä-elokuun vaihteessa. Kasvin lakastuttua jäljelle jää monesti kuivahtanut kukinto, joka saattaa olla näkyvissä vielä seuraavana keväänäkin. Pesäjuuri kasvaa yleisenä Ahvenanmaalla sekä harvinaisena Lounais-Suomessa ja Hämeessä. Lohjan seudun kalkkipitoisissa lehdoissa se on poikkeuksellisen runsas.

Nimensä pesäjuuri on saanut harakanpesää muistuttavasta juurikimpustaan. Pesäjuuri tarvitsee itämistä ja kasvua varten ns. juurisienen, jonka rihmastojen avulla se saa ravinteita. Kukinnassaan laji on oikukas. Se voi elää juurisienensä varassa useita vuosia maanalaista elämää ja pölyttää kukkansakin maan alla. Toisena vuonna samalla kasvupaikalla voi olla kymmenittäin kukkivia versoja. Pähkinäniemessä pesäjuuri viihtyy kuitenkin hyvin. Sitä kasvaa melkein joka puolella niemeä, joskin runsaimmat kasvustot ovat niemen lounaisrinteillä. Edessäsi olevassa kasvustossa on ollut joka vuosi useita kukkivia yksilöitä; enimmillään siinä on ollut kuutisenkymmentä versoa.

Älä mene lähemmäs tarkastelemaan pesäjuurta - saatat vahingossa tallata sen versoja.

RASTI 13. KALKKI ON PÄHKINÄNIEMEN VAATELIAAN SIENILAJISTON SALAISUUS

Kalkkialueilla on oma monipuolinen ja rikas sienilajistonsa. Pähkinäniemi on sienilajistonsa ansiosta arvokas alue. Alueen kalkkinen maaperä ja alueelle laskeutunut kalkkipöly takaavat runsaasti sopivia kasvupaikkoja monelle harvinaiselle ja uhanalaiselle sienilajille.

Harvinaisin Pähkinäniemen sienistä on erittäin uhanalaiseksi luokiteltu kalvomaljakas (*Karstenella vernalis*). Sitä ei tunneta mistään muualta maailmasta - siksi Pähkinäniemeä voidaan pitää jopa kansainvälisesti merkittävänä alueena. Kalvomaljakas on hyvin pieni (3-12 mm) ja ohut, väriltään punainen ja vihertäväreunainen sieni.

Toinen alueen sieniharvinaisuus on myös erittäin uhanalaiseksi luokiteltu kuoppajänönkorva (*Otidea phlebophora*), jonka Suomen ainoat esiintymät ovat täällä Pähkinäniemessä sekä Lohjan Ahtialan lehdossa. Korvamainen kuoppajänönkorva on keltainen, epäsäännöllisen muotoinen, tyveltä kuoppainen sieni.

Muita Pähkinäniemen sieniharvinaisuuksia ovat pokaalimörsky (*Helvella acetabulum*), kevätkaunolakki (*Calocybe gambosa*), tauriontatti (*Boletus luridus*), silkkituppisieni (*Volvariella bombycina*), jauheukonsieni (*Cystolepiota sistrata*), sinappitympönen (*Hebeloma sinapizans*) sekä risakkaista päärynärisakas (*Inocybe fraudans*), hirvenrisakas (*I. cervicolor*), jalorisakas (*I. angulatosquamulosa*), rengasrisakas (*I. agardhii*), puistorisakas (*I. muricellata*) ja löyhkärisakas (*I. blectabilis*).

RASTI 14. KALLIOPERÄ JA MUUTAMIA KALLIOKASVEJA

Lohjan seutu kuuluu kallioperältään Etelä-Suomen liuskevyöhykkeeseen. Lohjanjärven ympäri kulkee vyömäisesti kvartsi- ja maasälpäliuskeita. Eteläosissa enemmistönä ovat amfiboliitit, itäosissa kiilleliuskeet. Muiden kivilajien välissä on graniittia ja granodioriittia. Alueen gneissit ovat monin paikoin malmipitoisia. Gneissien ja liuskeiden joukossa on runsaasti kalkkiesiintymiä - Lohjan seutu onkin tunnettu kalkkipitoisesta kallioperästään. Monin paikoin kalkkikivipatjat ovat voimakkaasti poimuttuneita ja näkyvissä. Merkittävimmät kalkkikiviesiintymät ovat Lohjansaari-Torholan sekä Tytyri-Pitkäniemen alueella.

Lohjan seudun kallioperää luonnehtivat myös lukuisat murtumalinjat. Murroslinjojen suunnat koillisesta lounaaseen ja pohjoisesta etelään ovat selvästi näkyvissä Lohjanjärven ääriviivoissa.

Pähkinäniemen kallioperä on lehtiä sekä gabroa ja amfiboliittia. Rastikohteena olevalla kalliolla voit nähdä kasvavan ketokäenminttua (*Satureja acinos*), joka yleensä vaatii runsasravinteista, lähinnä kalkkipitoista kalliota kasvupaikakseen. Pähkinäniemessä, kuten muuallakin Virkkalassa, varsinaisia kalkkikallioiden kasveja tavataan vaatimattomimmiltakin kivilajeilta, sillä kalkkitehtaasta tullut kalkinpöly on muuttanut näiden kallioiden kasvillisuutta vaateliaammaksi.

Tällä kalliolla kasvavat ketokäenmintun lisäksi mm. kelta- ja isomaksaruoho (*Sedum acre*, *S. telephium*), kevätkynsimö (*Erophila verna*), mäkihorsma (*Epilobium collinum*), mäkitervakko (*Lychnis viscaria*), mäkiarho (*Arenaria serpyllifolia*), haurasloikko (*Cystopteris fragilis*) ja keto-orvokki (*Viola tricolor*).

RASTI 15. SATAKIELI JA LEHTOKOTILO SEKÄ MUITA PÄHKINÄNIEMEN ELÄIMIÄ

Pähkinäniemen rehevässä luonnossa tapaa lähinnä eteläsuomalaiselle lehdolle tyypillisiä lintuja. Niemen tyyppilajeja ovat sirittäjä (*Phylloscopus sibilatrix*) sekä mustapää- ja lehtokerttu (*Sylvia atricapilla*, *S. borin*). Myös uhanalainen pikkutikka (*Dendrocopos minor*) pesii alueella, ja parina keväänä pikkusieppo (*Ficedula parva*) on laulanut niemessä.. Lehdon vanha puusto on tärkeä kolopesijöille kuten tikoille sekä naakoille (*Corvus monedula*), jotka pesivät tikkojen kovertamissa koloissa. Ehkä upeinta Pähkinäniemessä on runsas satakielikanta (*Luscinia luscinia*). On vaikea sanoin kuvata, miltä satakielen kirkas laulanta kuulostaa kasvuntuoksuudessa rehevässä lehdossa. Se pitää jokaisen itse kokea!

Pähkinäniemen itäpuolella oleva Tuusanlahti on linnustollisesti merkittävä. Rantavyöhykkeessä pesii monipuolinen vesi- ja rantalinnusto. Loppukesällä voi lahdella nähdä runsaasti mm. haapanoita (*Anas penelope*). Tuusanlahdella on nähty myös liejukana (*Gallinula chloropus*), valkuposkihanhi (*Branta leucopsis*), kuningaskalastaja (*Alcedo atthis*) ja rastaskerttunen (*Acrocephalus arundinaceus*).

Pähkinäniemen ja Tuusanlahden linnuston luettelo on tämän luontopolun liitteenä. Pähkinäniemessä on myös Lohjan kaupungin ympäristönsuojelutoimiston ja Lohjan lintutieteellisen yhdistyksen Hakki ry:n yhteistyönä toteuttama lintujen talviruokintapaikka.

Pähkinäniemi tarjoaa elinmahdollisuuksia vaateliaammillekin puuhyönteisille. Hyönteislajistoa ei kuitenkaan ole tarkemmin tutkittu. Lehdossa on myös runsas takkukotilo- (*Trichia hispida*) ja lehtokotilokanta (*Arianta arbustorum*). Melko runsaasti on myös harvinaisia mustahuulitarhakotiloita (*Cepaea nemoralis*). Toisinaan lehdon poluilla on lähes mahdoton kävellä murskaamatta poluilla hitaasti liikkuvia kotiloita!

RASTI 16. PÄHKINÄPENSAS ON KEVÄÄN ENSIMMÄISIÄ KUKKIJOITA

Ei ole vaikea keksiä, mistä Pähkinäniemi on saanut nimensä. Vain harvassa paikassa voi nähdä näin komeaa yhtenäistä pähkinäpensaskasvustoa. Tavallisesti pähkinäpensastot ovat pahoin kuusettuneita.

Pähkinäpensas tuli Suomeen heti jääkauden jälkeen levittyen aina Keski-Pohjanmaalle asti. Ilmaston huononnuttua se taantui jääden vain maaperältään ja pienilmastoltaan suotuisille paikoille. Lohjan seudun kalkkisilla kasvupaikoilla se on kuitenkin poikkeuksellisen runsas.

Pähkinäpensaankukinta on yksi kevään varmoista merkeistä. Jo huhtikuussa pähkinäpensaankukintat ja runsaskukkaiset hedenorkot alkavat karistaa tuulten vietäväksi runsaasti siitepölyä. Yhdessä norkossa muodostuu pari miljoonaa siitepölyhiukkasta. Hiukkaset kulkeutuvat pieniin, kukkasilmujen suojassa oleviin emikukkiin. Emikukkien olemassaolon huomaa vain kauniin punaisista luotinkärjistä. Hedelmöittyneistä emikukista kehittyy pähkinöitä, ns. hasselpähkinöitä. Pähkinät, joiden rasvapitoisuus on 60-65 % ja valkuaisainepitoisuus 17,5 %, ovat tärkeää ravintoa pähkinähakille (*Nucifraga caryocatactes*).

Varhaisella kivikaudella pähkinäpensas oli tärkeä ravintokasvi silloiselle väestölle. Pähkinöistä on myös tehty saippuaa ja voiteita sekä puristettu manteliöljyn kaltaista ruokaöljyä.

Tähän koko Pähkinäniemeä edustavaan rastiin luontopolku päättyy. Alueelta poistuessa kannattaa kuitenkin vielä tutustua lintujen talviruokintapaikkaan, joka on alarinteessä oikealla puolella Virkkalan keskustaan päin mentäessä.

PÄHKINÄNIEMEN SEKÄ VIRKKALAN- JA TUUSANLAHDEN LINNUT

Jan Södersved on koonnut tiedot keväällä 1995 ja päivittänyt ne keväällä 2004.

Selostus luettelon lyhenteistä:

P = alueella tai lähistöllä pesivä laji, näyttäytyy pesimäaikana

M = muuttoaikoina havaittava laji

J = muuttoaikoina järvellä lepäilevä laji

S = satunnaislaji (havaintovuodet mainittu, jos havaintoja korkeintaan kolme)

Linnut ovat suomalaisten nimien mukaisessa aakkosjärjestyksessä. Perässä on linnun tieteellinen nimi.

Alli, *Clangula hyemalis*, J
 Ampuhaukka, *Falco columbarius*, M
 Fasaani, *Phasianus colchicus*, P
 Haahka, *Somateria mollissima*, S (Virkkalanlahti 1990)
 Haapana, *Anas penelope*, P
 Haarapääsky, *Hirundo rustica*, P
 Harakka, *Pica pica*, P
 Harmaahaikara, *Ardea cinerea*, J
 Harmaalokki, *Larus argentatus*, J
 Harmaapäätikka, *Picus canus*, S
 Harmaasieppo, *Muscicapa striata*, P
 Heinätavi, *Anas querquedula*, J
 Hemppo, *Carduelis cannabina*, P
 Hernekerttu, *Sylvia curruca*, P
 Hiirihaukka, *Buteo buteo*, M
 Hippiäinen, *Regulus regulus*, P
 Härkälintu, *Podiceps grisegena*, S
 Hömötiainen, *Parus montanus*, M
 Isokoskelo, *Mergus merganser*, P
 Isolepinkäinen, *Lanius excubitor*, S
 Isolokki, *Larus hyperboreus*, S (Virkkalanlahti 1981)
 Jouhisorsa, *Anas acuta*, J
 Järripeippo, *Fringilla montifringilla*, M
 Kaakkuri, *Gavia stellata*, J
 Kalalokki, *Larus canus*, P
 Kalasääski, *Pandion haliaetus*, P
 Kalatiira, *Sterna hirundo*, P
 Kanadanhanhi, *Branta canadensis*, P
 Kanahaukka, *Accipiter gentilis*, M
 Keltasirkku, *Emberiza citrinella*, P
 Keltavästäräkki, *Motacilla flava*, M
 Kesykyyhky, *Columba livia domestica*, P
 Kirjosieppo, *Ficedula hypoleuca*, P
 Kiuru, *Alauda arvensis*, M
 Kivitasku, *Oenanthe oenanthe*, P
 Korppi, *Corvus corax*, M

Kottarainen, *Sturnus vulgaris*, P
 Kuikka, *Gavia arctica*, J
 Kulorastas, *Turdus viscivorus*, M
 Kultarinta, *Hippolais icterina*, P
 Kuningaskalastaja, *Alcedo atthis*, S (Pähkinäniemi 1977, Tuusanlahti 1993)
 Kuovi, *Numenius arquata*, M
 Kurki, *Grus grus*, M
 Kuusitiainen, *Parus ater*, P
 Kyhmyjoutsen, *Cygnus olor*, P
 Käenpiika, *Jynx torquilla*, P
 Käki, *Cuculus canorus*, P
 Käpytikka, *Dendrocopos major*, P
 Lapasorsa, *Anas clypeata*, J
 Lapasotka, *Aythya marila*, S
 Lapinkirvinen, *Anthus cervinus*, M
 Laulujoutsen, *Cygnus cygnus*, M
 Laulurastas, *Turdus philomelos*, P
 Lehtokerttu, *Sylvia borin*, P
 Lehtokurppa, *Scolopax rusticola*, P
 Lehtopöllö, *Strix aluco*, P
 Leppälintu, *Phoenicurus phoenicurus*, M
 Liejukana, *Gallinula chloropus*, S (1984, 1985 ja 1990)
 Liro, *Tringa glareola*, M
 Luhtahuitti, *Porzana porzana*, S (Tuusanlahti 1996)
 Luhtakerttunen, *Acrocephalus palustris*, S
 Mehiläishaukka, *Pernis apivorus*, M
 Merihanhi, *Anser anser*, S (Virkkalanlahti 2002 ja Tuusanlahti 2003)
 Meriharakka, *Haematopus ostralegus*, S
 Merilokki, *Larus marinus*, J
 Merimetso, *Phalacrocorax carbo*, S (Virkkalanlahti 1997 ja Pähkinäniemi 2001)
 Metsähanhi, *Anser fabalis*, M
 Metsäkirvinen, *Anthus trivialis*, P
 Metsäviklo, *Tringa ochropus*, M
 Mustakurkku-uikku, *Podiceps auritus*, S (Virkkalanlahti 1997)
 Mustalintu, *Melanitta nigra*, J
 Mustapääkerttu, *Sylvia atricapilla*, P
 Mustarastas, *Turdus merula*, P
 Mustatiira, *Chlidonias niger*, S (Virkkalanlahti 1990)
 Mustavaris, *Corvus frugilegus*, M
 Muuttohaukka, *Falco peregrinus*, S (Pähkinäniemi 1981)
 Naakka, *Corvus monedula*, P
 Naurulokki, *Larus ridibundus*, P
 Niittykirvinen, *Anthus pratensis*, M
 Nokikana, *Fulica atra*, P
 Nokkavarpunen, *Coccythraustes coccythraustes*, S (1989, 1990 ja 2001)
 Nuolihaukka, *Falco subbuteo*, M
 Närhi, *Garrulus glandarius*, P
 Pajulintu, *Phylloscopus trochilus*, P
 Pajusirkku, *Emberiza schoeniclus*, P
 Palokärki, *Dryocopus martius*, S
 Peippo, *Fringilla coelebs*, P

Pensaskerttu, *Sylvia communis*, P
 Pensassirkkalintu, *Locustella naevia*, S
 Peukaloinen, *Troglodytes troglodytes*, M
 Piekana, *Buteo lagopus*, M
 Pikkukäpylintu, *Loxia curvirostra*, M
 Pikkulepinkäinen, *Lanius collurio*, M
 Pikkulokki, *Larus minutus*, J
 Pikkusieppo, *Ficedula parva*, S (Pähkinäniemi 1997 ja 1999)
 Pikkusirri, *Calidris minuta*, S
 Pikkutikka, *Dendrocopos minor*, P
 Pikkutylli, *Charadrius dubius*, P
 Pikkuvarpunen, *Passer montanus*, P
 Pilkkasiipi, *Melanitta fusca*, S
 Pulmunen, *Plectrophenax nivalis*, M
 Punakylkirastas, *Turdus iliacus*, P
 Punarinta, *Erithacus rubecula*, P
 Punasotka, *Aythya ferina*, J
 Punatulkku, *Pyrrhula pyrrhula*, P
 Punavarpunen, *Carpodacus erythrinus*, P
 Puukiipijä, *Certhia familiaris*, P
 Pырстötiainen, *Aegithalos caudatus*, S
 Pähkinähakki, *Nucifraga caryocatactes*, M
 Rantasipi, *Actitis hypoleucos*, P
 Rastaskerttunen, *Acrocephalus arundinaceus*, S (1993, 1996 ja 1997)
 Rautiainen, *Prunella modularis*, P
 Ruisräökkä, *Crex crex*, S (Virkkalanlahti 2001)
 Ruokokerttunen, *Acrocephalus schoenobaenus*, P
 Ruskosuohaukka, *Circus aeruginosus*, P
 Rytikerttunen, *Acrocephalus scirpaceus*, P
 Räkättirastas, *Turdus pilaris*, P
 Räyskä, *Sterna caspia*, J
 Räystäspääsky, *Delichon urbica*, P
 Satakieli, *Luscinia luscinia*, P
 Selkälokki, *Larus fuscus*, J
 Sepelkyyhky, *Columba palumbus*, P
 Silkkiuikku, *Podiceps cristatus*, P
 Sinirinta, *Luscinia svecica*, S
 Sinisorsa, *Anas platyrhynchos*, P
 Sinisuohaukka, *Circus cyaneus*, M
 Sinitiainen, *Parus caeruleus*, P
 Sirittäjä, *Phylloscopus sibilatrix*, P
 Suokukko, *Philomachus pugnax*, M
 Suosirri, *Calidris alpina*, S
 Taivaanvuohi, *Gallinago gallinago*, P
 Talitiainen, *Parus major*, P
 Tavi, *Anas crecca*, P
 Telkkä, *Bucephala clangula*, P
 Tervapääsky, *Apus apus*, P
 Tikli, *Carduelis carduelis*, P
 Tilhi, *Bombycilla garrulus*, M
 Tiltalti, *Phylloscopus collybita*, P

Tukkakoskelo, *Mergus serrator*, J
Tukkasotka, *Aythya fuligula*, P
Tuulihaukka, *Falco tinnunculus*, M
Törmäpääsky, *Riparia riparia*, M
Töyhtöhyppä, *Vanellus vanellus*, M
Uivelo, *Mergus albellus*, J
Urpiainen, *Carduelis flammea*, M
Uuttukyyhky, *Columba oenas*, M
Valkoposkihanhi, *Branta leucopsis*, S (Tuusanlahti 1985)
Valkoviklo, *Tringa nebularia*, M
Varis, *Corvus corone*, P
Varpunen, *Passer domesticus*, P
Varpushaukka, *Accipiter nisus*, M
Varpuspöllö, *Glaucidium passerinum*, S (Pähkinäniemi 1993, Tuusanlahti 1994)
Viherpeippo, *Carduelis chloris*, P
Vihervarpunen, *Carduelis spinus*, P
Viitakerttunen, *Acrocephalus dumetorum*, S
Viitasirkkalintu, *Locustella fluvia*, S
Västäräkki, *Motacilla alba*, P

PÄHKINÄNIEMEN LUONTOPOLUN VARRELLA JA YMPÄRISTÖSSÄ TAVATTAVIA KASVEJA

Luettelo ei ole aivan täydellinen, mutta se sisältää ainakin tavallisimmat lajit. Lajit ovat suomalaisten nimien mukaisessa aakkosjärjestyksessä.

PUUT JA PENSAAT:

Haapa, *Populus tremula*
 Halava, *Salix pentandra*
 Harmaaleppä, *Alnus incana*
 Hevoskastanja, *Aesculus hippocastanum*
 Hieskoivu, *Betula pubescens*
 Hopeapaju, valkopajun (*Salix alba*) muoto
 Idänkanukka, *Cornus alba*
 Kataja, *Juniperus communis*
 Kiiltopaju, *Salix phylicifolia*
 Koiranheisi, *Viburnum opulus*
 Korpipaatsama, *Rhamnus frangula*
 Kuusi, *Picea abies*
 Lehtokuusama, *Lonicera xylosteum*
 Lumimarja, *Symphoricarpos albus*
 Metsälehmus, *Tilia cordata*
 Mustaherukka, *Ribes nigrum*
 Mänty, *Pinus sylvestris*
 Orjanruusu, *Rosa dumalis*
 Pihlaja, *Sorbus aucuparia*
 Pohjanpunaherukka, *Ribes spicatum*
 Puistolehmus, *Tilia x vulgaris*
 Pähkinäpensas, *Corylus avellana*
 Raita, *Salix caprea*
 Rauduskoivu, *Betula pendula*
 Saarni, *Fraxinus excelsior*
 Taikinamarja, *Ribes alpinum*
 Tammi, *Quercus robur*
 Terttuselja, *Sambucus racemosa*
 Tervaleppä, *Alnus incana*
 Tuomi, *Prunus padus*
 Vaahtera, *Acer platanoides*
 Vadelma, *Rubus idaeus*
 Villaheisi, *Viburnum lantana*
 Virpiangervo, *Spiraea chamaedryfolia*
 Vuorijalava, *Ulmus glabra*

RUOHOVARTISET LAJIT:

Ahdekaunokki, *Centaurea jacea*
 Aholeinikki, *Ranunculus polyanthemos*
 Ahomansikka, *Fragaria vesca*
 Ahomatara, *Galium boreale*

Ahopukinjuuri, *Pimpinella saxifraga*
 Aitovirna, *Vicia sepium*
 Haisukurjenpolvi, *Geranium robertianum*
 Harmaasara, *Carex canescens*
 Haurasloikko, *Cystopteris fragilis*
 Helmililja, *Muscari botryoides*
 Hevonhierakka, *Rumex longifolius*
 Hiirenporras, *Athyrium filix-femina*
 Hiirenvirna, *Vicia cracca*
 Hopeahanhikki, *Potentilla argentea*
 Isokäenrieska, *Gagea lutea*
 Isomaksaruoho, *Sedum telephium*
 Jokapaikansara, *Carex nigra*
 Jänönsalaatti, *Mycelis muralis*
 Järvikorte, *Equisetum fluviatile*
 Järviruoko, *Phragmites australis*
 Kallioimarre, *Polypodium vulgare*
 Kalliokieli, *Polygonatum odoratum*
 Kalvassara, *Carex pallescens*
 Karhunputki, *Angelica sylvestris*
 Keltamaksaruoho, *Sedum acre*
 Ketohanhikki, *Potentilla anserina*
 Ketokäenminttu, *Satureja acinos*
 Keto-orvokki, *Viola tricolor*
 Ketotädyke, *Veronica arvensis*
 Kevätkynsimö, *Erophila verna*
 Kevätlinnunherne, *Lathyrus vernus*
 Kevätpiippo, *Luzula pilosa*
 Kieli, *Convallaria majalis*
 Kivikkoalvejuuri, *Dryopteris filix-mas*
 Koiranheinä, *Dactylis glomerata*
 Koiranputki, *Anthriscus sylvestris*
 Korpikaisla, *Scirpus sylvaticus*
 Kotkansiipi, *Matteuccia struthiopteris*
 Kultapiisku, *Solidago virgaurea*
 Kurjenjalka, *Potentilla palustris*
 Kurjenmiekkä, *Iris pseudacorus*
 Kyläkellukka, *Geum urbanum*
 Kylänurmikka, *Poa annua*
 Käenkaali, *Oxalis acetosella*
 Lehtoakileija, *Aquilegia vulgaris*
 Lehtoarho, *Moehringia trinervia*
 Letohorsma, *Epilobium montanum*
 Lehtokorte, *Equisetum pratensis*
 Lehtonurmikka, *Poa nemoralis*
 Lehto-orvokki, *Viola mirabilis*
 Lehtopalsami, *Impatiens noli-tangere*
 Leskenlehti, *Tussilago farfara*
 Leveäosmankäämi, *Typha latifolia*
 Lillukka, *Rubus saxatilis*
 Luhtalemmikki, *Myosotis scorpioides*

Luhtamatara, *Galium uliginosum*
 Luhtavuohennokka, *Scutellaria galericulata*
 Mesiangervo, *Filipendula ulmaria*
 Metsäalvejuuri, *Dryopteris carthusiana*
 Metsäapila, *Trifolium medium*
 Metsäimarre, *Gymnocarpium dryopteris*
 Metsäkurjenpolvi, *Geranium sylvaticum*
 Metsäorvokki, *Viola riviniana*
 Mustakonnanmarja, *Actaea spicata*
 Mustikka, *Vaccinium myrtillus*
 Myrkkypeiso, *Cicuta virosa*
 Mäkiarho, *Arenaria serpyllifolia*
 Mäkihorsma, *Epilobium collinum*
 Mäkikuisma, *Hypericum perforatum*
 Mäkilemmikki, *Myosotis ramosissima*
 Mäkiminttu, *Satureja vulgaris*
 Mäkitervakko, *Lychnis viscaria*
 Mäkivirvilä, *Vicia tetrasperma*
 Niittyhumala, *Prunella vulgaris*
 Niittyleinikki, *Ranunculus acris*
 Niittynurmikka, *Poa pratensis*
 Niittynätkelmä, *Lathyrus pratensis*
 Nokkonen, *Urtica dioica*
 Nuokkuhelmikkä, *Melica nutans*
 Nurmipuntarpää, *Alopecurus pratensis*
 Nurmitädyke, *Veronica chamaedrys*
 Ojakellukka, *Geum rivale*
 Oravanmarja, *Maianthemum bifolium*
 Orvontädyke, *Veronica serpyllifolia*
 Paimenmatara, *Galium album*
 Peltokanakaali, *Barbarea vulgaris*
 Peltokorte, *Equisetum arvense*
 Pelto-orvokki, *Viola arvensis*
 Pesäjuuri, *Neottia nidus-avis*
 Piharatamo, *Plantago major*
 Pikkukäenrieska, *Gagea minima*
 Pikkulimaska, *Lemna minor*
 Pikkutalvikki, *Pyrola minor*
 Poimulehti, *Alchemilla* sp.
 Pujo, *Artemisia vulgaris*
 Puna-apila, *Trifolium pratense*
 Punakoiso, *Solanum dulcamara*
 Pystykiurunkannus, *Corydalis solida*
 Ranta-alpi, *Lysimachia vulgaris*
 Rantakukka, *Lythrum salicaria*
 Rantamatara, *Galium palustre*
 Rantatädyke, *Veronica longifolia*
 Rantayrtti, *Lycopus europaeus*
 Rentukka, *Caltha palustris*
 Rohtotädyke, *Veronica officinalis*
 Rohtovirmajuuri, *Valeriana officinalis*

Rönsyleinikki, *Ranunculus repens*
Sananjalka, *Pteridium aquilinum*
Seittitakiainen, *Arctium tomentosum*
Siänkärsämä, *Achillea millefolium*
Sinivuokko, *Hepatica nobilis*
Sormisara, *Carex digitata*
Sudenmarja, *Paris quadrifolia*
Suomukka, *Lathraea squamaria*
Suo-orvokki, *Viola palustris*
Syyläjuuri, *Scrophularia nodosa*
Särmäkuisma, *Hypericum maculatum*
Terttualpi, *Lysimachia thyrsiflora*
Tuhatkauno, *Bellis perennis*
Törrösara, *Carex muricata*
Valkoapila, *Trifolium repens*
Valkovuokko, *Anemone nemorosa*
Varjoliilja, *Lilium martagon*
Viitakastikka, *Calamagrostis canescens*
Voikukat, *Taraxacum* sp.
Vuohenputki, *Aegopodium podagraria*
Vuorenkilpi, *Bergenia crassifolia*
Vuorikaunokki, *Centaurea montana*